

به نام خداوند جان و خرد

مقدمه ای بر مفاهیم پایه مدیریت حیات وحش
با کاربرد برنامه ریزی و حفاظت محیط زیست

مؤلفان

دکتر عباس‌نوحه احمدی

دکتر احمد باوری

عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

انتشارات هاویر

سرشناسه	: احمدی، معصومه، ۱۳۶۵
عنوان و نام پدیدآور	: مقدمه‌ای بر مفاهیم پایه مدیریت حیات وحش با کاربرد در برنامه‌ریزی و حفاظت محیط زیست
مشخصات نشر	: انتشارات هاویر، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری	: ۲۵۱ ص، مصور
شابک	ISBN: 978-622-6225-42-7
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتاب‌نامه
موضوع	: حیات وحش - مدیریت
موضوع	: Wildlife management
موضوع	: حیات وحش - حفاظت
موضوع	: Wildlife conservation
شناخت افزوده	: یآوری، احمد، ۱۳۳۰
رده‌بندی - ننگره	: SK ۳۵۵
رده‌بندی دیویی	: ۶۳۹ / ۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۶۹۱۴۱

- ♦ مقدمه‌ای بر مفاهیم پایه مدیریت حیات وحش با کاربرد در برنامه‌ریزی و حفاظت محیط زیست
- ♦ مؤلفان دکتر معصومه احمدی، دکتر احمدی یآوری (عضو هیأت علمی دانشگاه تهران)
- ♦ ویراستار ادبی محمد امیری
- ♦ ناشر انتشارات هاویر - همراه ۰۹۱۶۹۷۰۰۴۰۶
- ♦ صفحه‌آرایی و طرح جلد سهمیه اسدزاده
- ♦ چاپ روز
- ♦ شمارگان ۱۰۰۰ نسخه
- ♦ نوبت چاپ اول ۱۳۹۹
- ♦ بها ۳۶۰۰۰ تومان
- ♦ شابک ۹۷۸-۶۲۲-۶۲۲۵-۴۲-۷

فهرست

صفحه	عنوان
۷	مقدمه مؤلفان

فصل اول

تعاریف و مفاهیم پایه مدیریت حیات وحش

۱۱	۱-۱- حیات وحش
۱۲	۲-۱- مدیریت حیات وحش
۱۳	۳-۱- انواع و یریت حیات وحش
۱۴	۴-۱- رویکردی مدیریت حیات وحش
۱۴	۵-۱- حفاظت حیات وحش
۱۵	۶-۱- ارزش‌های حیات وحش
۲۰	۷-۱- دیدگاه‌های جوامع انسانی در برخورد با حیات وحش
۲۳	۸-۱- مراحل تکامل دیدگاه افراد نسبت به حیات وحش

فصل دوم

منابع زیستگاهی حیات وحش

۲۹	۱-۲- انواع منابع
۳۰	۲-۲- آب
۳۲	۳-۲- غذا
۳۹	۴-۲- پناه

فصل سوم

پویایی‌شناسی جمعیت و جغرافیای جانوری حیات وحش

۴۵	۱-۳- تولید مثل حیات وحش
۴۶	۲-۳- سیستم آمیزشی گونه های حیات وحش
۴۷	۳-۳- الگوهای تولید مثلی
۴۷	۴-۳- عوامل موثر بر تولید جمعیت
۵۰	۵-۳- اندازه جمعیت و تولید مثل
۵۱	۶-۳- مرگ و میر حیات وحش
۵۴	۷-۳- الگوی تغییرات سالانه جمعیت

۵۸	۸-۳- جابجایی حیات وحش
۶۴	۹-۳- ظرفیت برد زیستگاهی
۶۷	۱۰-۳- توالی بوم‌شناختی و حیات وحش
۷۰	۱۱-۳- خاک و حیات وحش
۷۳	۱۲-۳- شرایط آب و هوایی و حیات وحش
۷۴	۱۳-۳- پایگاه داده‌ها در مدیریت حیات وحش

فصل چهارم

چگونگی یادداشت‌برداری صحرایی

۷۹	۱-۴- نکات مهم در یادداشت‌برداری صحرایی
۸۵	۲-۴- شناسایی رندگان
۹۰	۳-۴- شناسایی پستانداران

فصل پنجم

درفش و نشانه‌گذاری حیوانات

۹۵	۱-۵- صید پستانداران
۱۰۲	۲-۵- صید پرندگان
۱۰۵	۳-۵- علامت‌گذاری حیوانات برای شناسایی آن‌ها
۱۰۷	۴-۵- دوربین تله‌ای

فصل ششم

برآورد سن

۱۱۷	۱-۶- روش‌های برآورد سن
۱۱۸	۲-۶- برآورد سن با مطالعه رویش دندان‌ها
۱۲۱	۳-۶- برآورد سن بر اساس فرسایش دندان
۱۲۲	۴-۶- برآورد سن با مطالعه حلقه‌های دندان
۱۲۳	۵-۶- برآورد سن با مطالعه وزن عدسی چشم
۱۲۴	۶-۶- برآورد سن با مطالعه شاخ

فصل هفتم

برآورد تعداد حیوانات

۱۲۹	۱-۷- روش‌های اندازه‌گیری فراوانی و تراکم جمعیت‌های حیات وحش
۱۳۱	۲-۷- روش‌های صید-صید مجدد

- ۱۴۴ ۳-۷- روش شمارش در کوادرات
- ۱۴۸ ۴-۷- روش شمارش در ترانسکت
- ۱۵۰ ۵-۷- روش‌های برداشتی
- ۱۵۶ ۶-۷- روش‌های فاصله‌ای

فصل هشتم

تنوع زیستی حیات وحش

- ۱۶۳ ۱-۸- تنوع زیستی و مهم ترین دلایل نابودی گونه‌ها
- ۱۶۴ ۲-۸- سطوح مطالعه تنوع گونه‌ای
- ۱۶۵ ۳-۸- روش‌های ررسی غنای گونه‌ای
- ۱۶۵ ۱-۳-۸- نمایه‌های غنای گونه‌ای
- ۱۶۷ ۲-۳-۸- نمایه‌های یکنواختی
- ۱۶۸ ۳-۳-۸- نمایه‌های تنوع
- ۱۷۱ ۴-۳-۸- ضرایب تشابه گونه‌ای

فصل نهم

ارزیابی زیستگاه حیات وحش

- ۱۷۵ ۱-۹- ارزیابی زیستگاه حیات وحش
- ۱۷۶ ۲-۹- مراحل ارزیابی زیستگاه حیات وحش
- ۱۷۶ ۱-۲-۹- توصیف زیستگاه و جوامع
- ۱۷۶ ۲-۲-۹- عوامل زیستگاه و نمایه‌ها
- ۱۷۹ ۳-۹- دستورالعمل ارزیابی زیستگاه (HEP)
- ۱۷۹ ۴-۹- فرایند کلی پیاده‌سازی ارزیابی با روش HEP
- ۱۸۰ ۵-۹- تعیین واحدهای زیستگاه

فصل دهم

روش‌های شناسایی و جلوگیری از خسارت حیات وحش

- ۱۸۵ ۱-۱۰- نکات مهم برای جلوگیری و کاهش خسارت حیات وحش
- ۱۸۵ ۲-۱۰- روش‌های جلوگیری از خسارت حیات وحش
- ۱۸۶ ۳-۱۰- شناسایی و ارزیابی خسارت جوندگان و پستانداران کوچک
- ۱۸۶ ۱-۳-۱۰- روش‌های جلوگیری و کنترل خسارت جوندگان
- ۱۸۸ ۴-۱۰- شناسایی و ارزیابی خسارت گوشتخواران (حیوانات شکارگر)

- ۱۸۹ ۱۰-۴-۱- روش‌های جلوگیری و کنترل خسارت گوشتخواران
- ۱۹۱ ۱۰-۵-۵- شناسایی و ارزیابی خسارت سم‌داران
- ۱۹۱ ۱۰-۵-۱- روش‌های جلوگیری و کنترل خسارت سم‌داران
- ۱۹۲ ۱۰-۶-۶- شناسایی و ارزیابی خسارت پرندگان
- ۱۹۳ ۱۰-۶-۱- روش‌های جلوگیری و کنترل خسارت پرندگان

فصل یازدهم

اداره بر مبنای سیمای سرزمین در مدیریت زیستگاه‌های حیات وحش

- ۱۹۷ ۱۱-۱-۱- بوم‌شناسی سیمای سرزمین
- ۲۰۰ ۱۱-۲-۱- عناصر بوم‌شناسی سیمای سرزمین
- ۲۰۲ ۱۱-۳-۱- تکه تکه شدن سیمای سرزمین
- ۲۰۲ ۱۱-۳-۱- تأثیر تکه تکه شدن زیستگاه بر تنوع زیستی
- ۲۰۷ ۱۱-۳-۲- ویژگی گونه‌ای سیمای سرزمین نسبت به تکه تکه شدن زیستگاه
- ۲۰۸ ۱۱-۴-۱- پیوستگی سیمای سرزمین
- ۲۰۸ ۱۱-۴-۱- تعریف پیوستگی سیمای سرزمین
- ۲۰۹ ۱۱-۴-۲- نقش پیوستگی در حفظ انعطاف‌پذیری و تضمین خدمات اکوسیستم
- ۲۱۰ ۱۱-۴-۳- انواع پیوستگی سیمای سرزمین
- ۲۱۲ ۱۱-۴-۴- ارزیابی پیوستگی سیمای سرزمین
- ۲۱۶ ۱۱-۵-۱- گذرگاه یا کریدور
- ۲۱۶ ۱۱-۵-۱- تعریف گذرگاه یا کریدور
- ۲۱۶ ۱۱-۵-۲- سود و زیان گذرگاه‌ها به عنوان ابزار حفاظتی به منظور احیای پیوستگی
- ۲۲۱ زیستگاهی
- ۲۲۴ ۱۱-۵-۳- نمونه‌ای از تأثیر پیوستگی عناصر سیمای سرزمین بر بقای گونه‌ها
- ۲۲۶ ۱۱-۵-۴- نقش قابلیت جابجایی بر بقا در سیمای سرزمین تکه تکه شده
- ۲۳۱ ۱۱-۶- بررسی تئوری‌های تأثیرگذار بر بوم‌شناسی سیمای سرزمین
- ۲۴۱ ۱۱-۷- شناسایی اقدامات مربوط به ایجاد پیوستگی برای گونه‌ها و زیستگاه‌ها
- ۲۴۷ منابع

مقدمه مؤلفان

مدیریت حیات وحش بخشی از فرایند حفاظت حیات وحش است. حفاظت حیات وحش فرایندی اجتماعی مشتمل بر فعالیتهای حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای است که هدف آن استفاده خردمندانه از منابع حیات وحش و حفظ بهره‌وری زیستگاه‌های حیات وحش می‌باشد. در زندگی روزمره همواره تعارضاتی ما بین حفاظت از حیات وحش و انواع توسعه (شهرداری، جاده‌سازی و ...) دیده می‌شود. این تعارضات در آینده حیات وحش نقش مهمی دارند. اگر برنامه‌ریزان و مدیران زیست محیطی بخواهند در مقابل انواع توسعه که همگی از لحاظ مادی دارای ارزشی ملموس هستند، از حیات وحش دفاع کرده و مانع از تخریب زیستگاه بر اثر این فعالیت‌ها شوند، بایستی به اصول و بهارهای مدیریت و حفاظت حیات وحش آگاهی داشته باشند. باید به این نکته توجه داشت که برای دفاع صحیح از حیات وحش می‌بایست بتوان علاوه بر بیان ارزش‌های مادی قابل سنجش حیات وحش، سایر ارزش‌های آن را برای عموم قابل درک کرد.

ارتقاء سطح حفاظت از حیات وحش که عمدتاً گونه‌های کمیاب و مشخص را در بر می‌گیرد، به سطوح تنوع زیستی که همه زیست‌مندان زیستگاه‌ها را در بر می‌گیرد، تحولی اساسی در بینش زیست محیطی جامعه جهانی به شمار می‌آید که بشر را به راه صحیح و علمی از ساختار، کارکرد، سرشت ارگانیسم و یگانه طبیعت و اجزاء آن در یک اکوسیستمی نزدیک‌تر می‌کند. هریک از گونه‌های گیاهی و جانوری منبع ژنتیکی منحصر به فردی محسوب می‌شود. این گونه‌ها مانند کلیدی در راه پیشرفت‌های آینده بشر به شمار می‌آید و با از دست رفتن هر یک از آنها گزینه‌ای از امکانات بشر کم می‌شود. در واقع نابودی گونه‌ها نوعی خلع سلاح شدن انسان در برابر مخاطرات عظیمی است که در آینده گرفتار آن خواهد شد. از طرفی زیستگاه‌های حیات وحش مناطقی هستند که گونه‌های اهلی نشده اعم از گیاهی یا جانوری می‌توانند غذا، آب، پناه و سایر منابع مورد نیاز خود را برای بقا در آنها پیدا کنند.

از آنجایی که میزان آسایش حیات وحش به شرایط زیستگاهی بستگی دارد و خود از اجزاء مهم زیستگاه محسوب می‌شود. لذا شناخت زیستگاه و نیازهای زیستگاهی حیات وحش به خصوص گونه‌های در معرض تهدید و آسیب‌پذیر در جهت حفاظت از آنها و نیز برنامه‌های مدیریتی و نظارت پیوسته بر جمعیت آنها بسیار مؤثر است. پستانداران، پرندگان و خزندگان به‌عنوان گروهی متنوع از مهره‌داران نقش بارزی در روند اکولوژیک اکوسیستم طبیعی دارند و این تأثیر به شکل‌های مختلف انجام می‌گیرد. همچنین ارزش‌های گوناگون حیات وحش بر هیچ کس پوشیده نیست.

با توجه به مقدمه‌ای که ذکر شد و اهمیت مدیریت و حفاظت از حیات وحش در جهان و درک نیاز دانشجویان به آشنایی با اصول و مهارت‌های مدیریت حیات وحش و نهادینه ساختن این اصول در مطالعات محیط زیستی، نویسندگان این کتاب سعی کرده‌اند که مفاهیم پایه مدیریت حیات وحش را رویکرد کاربرد آن در برنامه‌ریزی و حفاظت محیط زیست را از منابع معتبر علمی گردآوری و تعریف کنند. امید است کتاب حاضر بتواند گامی در راستای کمک به دانشجویان محیط زیست بردارد.